

SPYTOVALI STE SA

O používaní slova ferrata/ferata v slovenčine

Cudzie slová sa v slovnej zásobe slovenčiny udomáčajú rôznymi spôsobmi, niektoré si používatelia osvoja v pôvodnej podobe, iné sa prispôbia výslovnosti či pravopisu. Jedným z prevzatých slov, s ktorými sa v poslednom čase stretávame častejšie, je výraz *ferrata*. Opytujúcich v jazykovej poradni opakovane zaujímal pravopis slova, nevedeli sa rozhodnúť, či použiť podobu *ferrata* alebo *ferata*.

Slovo *ferrata/ferata* (v našom príspevku používame adaptovanú podobu s jedným *r*) pochádza z pôvodného talianskeho slovného spojenia *via ferrata* (v doslovnom preklade *železná cesta*). Ide o športový termín označujúci náročnejšiu turistickú cestu vedúcu cez menej prístupné miesta skalnými masívami, kaňonmi či dolinami. Od bežnej turistickej cesty sa líši povinnosťou použitia istiacich lán a špeciálneho výstroja a priemerne zdatní turisti ju zvládnu bez špeciálnej horolezeckej prípravy. Bezpečnosť zaisťujú oceľové laná v skale, železné rebríky, skoby, reťaze a pod. Prvá ferata na svete z roku 1843 viedla na vrch Hoher Dachstein, najvyšší vrchol rakúskeho pohoria Dachstein. Ferata HZS v Lúčanskej Malej Fatre, ktorej patrí prvenstvo medzi slovenskými feratami, bola otvorená nedávno, v roku 2013. Vzhľadom na pomerne čerstvú prítomnosť tejto športovej atrakcie na Slovensku sa v súčasných slovníkoch pomenovanie pre zaistenú turistickú cestu ešte nerspracovalo. V nemeckom jazyku funguje domáci výraz *Klettersteig*, v slovenčine zase dvojslovné pomenovanie *zaistená cesta* (menej často *zabezpečená cesta*), no prevzalo sa aj talianske pomenovanie *via ferrata*, resp. *ferrata*, a zaradilo sa do slovnej zásoby. Najčastejšie sa so slovom *ferrata* stretáme v médiách v príspevkoch z prostredia horskej turistiky a cestovného ruchu, najmä v špecializovaných časopisoch o zdravom životnom štýle

Článok vznikol v rámci riešenia grantovej úlohy č. 2/0133/20 Slovenský pravopis a jeho praxidlá v kontexte súčasnej jazykovedy a jazykovej praxe.

a športe. Používa sa aj v oblasti predaja športových potrieb, na internetových stránkach športových predajní. Ako sa prispôsobuje pravopis tohto prevzatého slova, zisťovali sme prostredníctvom interného korpusu textov Omnia Slovaca IV Maior Beta (22.01)¹.

Z dokladov vyplýva, že na pomenovanie zaistenej turistickej cesty sa najčastejšie používajú tri podoby slova: dvojslovné pomenovanie *via ferrata*, jednoslovný výraz *ferrata* a adaptovaná podoba *ferata*. Pôvodné talianske slovné spojenie *via ferrata* sa objavuje v starších aj novších dokladoch, pričom sa môže vyskytovať ako citátové slovné spojenie bez ohýbania, napr. *Vopred však upozorňujem, že to nie je via ferrata v pravom slova zmysle. – Na svoje si prídu priemerní turisti i priaznivci „via ferrata“ – už aj na Slovensku máme „via ferrata“*. V prípade ohýbania sa spravidla skloňuje len druhá časť spojenia, slovo *ferrata*, ktoré sa vzhľadom na zakončenie na samohlásku *a* prirodzene zaradilo k podstatným menám ženského rodu a skloňuje sa podľa vzoru *žena* (vyskloňovaná podoba je niekedy v textoch v úvodzovkách), napr. *Skalka pri Kremnici sa môže najnovšie pochváliť najťažšou via ferratou na Slovensku. – ... toto nádherné dielo prírody má takmer všetko: unikátnu flóru, priepasti, vodopády, tiesňavy..., technickými pomôckami zabezpečené atraktívne cesty „divokou“ prírodou, podobne ako v talianskych Dolomitoch známe „via ferraty“*. Vyskloňované obe slová sa v korpusových textoch objavujú len ojedinele, napr. *Aby sme vyskúšali spomínanú viu ferratu, v preklade železná cesta, museli sme zájsť hlbšie do lesa. Dvojslovný výraz stojí aj v postavení prívlastku, často v reklamných textoch, napr. Veľmi kvalitná a bezpečná prilba... vyvinutá pre klasické horolezectvo, športové lezenie a via ferrata lezenie. Vyskytujú sa aj prívlastky v podobe prídavného mena via ferratový, napr. V cene zájazdu sú technicky menej náročné túry... a pre odvážnejších a zdatnejších aj náročnejšie via ferratové výstupy na vrcholy*.

Popri pôvodnom dvojslovnom pomenovaní *via ferrata* používa sa aj jednoslovný výraz *ferrata* so zdvojenou hláskou *r*, napr. *Z parkoviska po nástup na ferratu to zaberie necelé dve hodiny. – Práve sme zdolali najťaž-*

¹ Korpus Omnia Slovaca IV Maior Beta (22.01) vznikol zlúčením korpusových dát v Slovenskom národnom korpuse (SNK prim 9.0) a dát z webových korpusov a slúži na potreby pracovníkov JÚLEŠ SAV, v. v. i. [cit. 9. 10. 2022].

ší úsek ferraty na Martinských holiach. – K obľúbeným ferratám pribudli unikátne atrakcie. Aj od tohto podstatného mena sa tvorí prídavné meno ferratový, napr. *Novinkou tohtoročnej sezóny je stometrový ferratový chodník v spodnom úseku pri nástupe. – ... je tam parkovisko pre návštevníkov ferratového areálu.* Slovo ferrata v rôznych tvaroch sa vyskytuje v korpusových textoch viac než 5 300-krát, spojenie *via ferrata* asi 1 100-krát.

Dôkazom pomerne rýchleho adaptovania prevzatého výrazu s poslovenčenou výslovnosťou [ferata] je používanie podoby slova len s jedným *r* – *ferata*, pričom sa skloňuje rovnako podľa vzoru *žena*. Podobne s jedným *r* sa vyskytuje aj prídavné meno *feratový*, napr. *Ferata v Kyseli je jednosmerná, výhradne v smere zdola nahor. – Prilba je na feratách nutnosťou za každých okolností. – Spodná časť je zaujímavým feratovým výstupom v exponovanom teréne. – Podarilo sa mi natrhnúť špicu feratovej topánky, ale inak sme zostúpili v poriadku.* Dokladov na adaptovanú podobu *ferata* je v súčasnosti už viac ako 1 100, čo je porovnateľné s výskytom slovenského dvojslovného pomenovania *zaistená cesta*.

V prevzatých slovách bývajú zdvojené spoluhlásky, ktoré sa v ojedinelých prípadoch v domácich slovách vyslovujú zjednodušene s jednou spoluhláskou – *miss* [mis], *erráta* [eráta], *Ferrari* [ferari] ap. V súvislosti s pravopisom treba konštatovať, že dnes sa v mnohých prípadoch píše jedna spoluhláska aj tam, kde boli v minulosti zdvojené spoluhlásky, napr. *adresa, suma, bufet, asistent, profesor*, prípadne sa niektoré takéto slová spracovali v súčasných slovníkoch ako varianty, napr. *espresso/espreso* (tiež *expreso*), *libresso/libreso*, *glissando/glisando* (porov. heslá v Krátkom slovníku slovenského jazyka /2003/ či v Slovníku súčasného slovenského jazyka A – G /2006/, H – L /2011/). Výslovnosť jednoduchej spoluhlásky i prispôbenie slovenskému pravopisu písaním zjednodušenej spoluhlásky vidno aj pri slove *ferrata*. Oproti pôvodnej talianskej výslovnosti slova [fe>ráta] s prízvukom na druhej slabike sa v slovenčine slovo *ferrata* vyslovuje bez dĺžky [ferata]. Dodávame, že v korpuse sa nachádza asi 150 dokladov na podobu s dlhou druhou slabikou *feráta*, napr. *Odtiaľ sme postupovali už na ferátu, ktorá sa končí pri bunkroch vyrytých v skale.* Na doplnenie obrazu o výslovnosti a pravopise slova spomenieme aj malý počet približne 30 dokladov podoby *ferráta*, ktorá odzrkadľuje pôvodnú taliansku výslovnosť slova.

Na záver zhrnieme, že slovo *ferrata* patrí k novým slovám prevzatým z taliančiny a označuje sa ním turistická cesta horským prostredím rôznej náročnosti zabezpečená oceľovými lanami, železnými rebríkmi a ďalšími bezpečnostnými prvkami. Aj keď v korpusových textoch i na internete dnes dominuje slovo *ferrata* so zdvojenou spoluhláskou *r*, zjednodušená výslovnosť slova [ferata] v jazykovej praxi naznačuje, že na pomenovanie zabezpečenej turistickej cesty možno používať obidve podoby slova, pôvodnú *ferrata* i adaptovanú podobu *ferata*.

Judita Páleníková
Jazykovedný ústav L. Štúra SAV, v. v. i.

LITERATÚRA

Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. 5., dopl. a upr. vyd. Bratislava: Matica slovenská 2020. 960 s.

Rozličnosti v slovenčine. Edit. S. Mislovičová – I. Vančová. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 2019. 272 s.

Slovník súčasného slovenského jazyka A – G. Red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda 2006. 1 134 s.

Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L. Ved. red. A. Jarošová – K. Buzássyová. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 2011. 1 087 s.